

Reeds ter wille van de handelsbelangen, die hier op den voorgrond stonden, kon de Inquisitie niet veel steun vinden bij de plaatselijke overheden. ⁵⁸⁾ En hoe zou er dan afdoend toezicht geoefend zijn, b. v. in eene stad als Antwerpen, die tot op Alva's komst zelfs geen inquisiteur binnen hare muren geduld heeft, en die zóóveel verkeer had, dat er elken dag gemiddeld 2000 wagenvrachten door de poorten binnenkwamen ⁵⁹⁾? Te meer, omdat de Gereformeerden wel zóó voorzichtig waren, dat zij hunne boeken bedektelijk overbrachten, meest in de vaten of tonnen, die voor koopmansartikelen zeer gewoon waren. En dan moest het zwaarste zeker nog volgen, als het erop aankwam met die boeken steden en dorpen te gaan afreizen. Maar ook daarvoor heeft het niet ontbroken aan helpers die zich met beleid en moed van die taak gekweten hebben ⁶⁰⁾. Hunne werkzaamheid was natuurlijk zoo geheim mogelijk. Maar bij colporteurs, die ontdekt zijn, hebben de procesakten er toch iets van bewaard. En zoo weten we (om één voorbeeld te noemen), dat Guido de Brès een ouderen broeder had, die geheel zijn geestverwant was, en die zich bepaaldelijk met dat colporteren heeft beziggehouden. Christophe de Brès is zelfs driemaal vervolgd; eerst in 1551, toen hij slechts eene kleine straf kreeg; desgelijks nog eenmaal, twee jaren later; en ten slotte in 1558, toen hij ook naar Antwerpen heeft moeten vluchten, bij welke gelegenheid de justitie twee geheele tonnen vol bij hem in beslag nam ⁶¹⁾.

Dat in zulke lectuur ook eene ruime plaats aan Calvijn zal zijn toegekend, ligt wel in den aard der zaak. Ook omdat hij inderdaad veel geschreven heeft, dat bijzonder geschikt was de Reformatie te bevorderen.

Zoo reeds aanstonds de eerste twee boekjes, over wier bekendheid hier te lande een bericht is overgebleven. In 1543 had hij uitgegeven een „Petit traicté, monstrant que c'est que doit faire un homme fidèle congnoissant la vérité de l'Evangile, quand il est entre les Papistes”; waarvan de strekking reeds duidelijk is uit den bijgevoegden tekst: „Hoe lang hinkt gij op twee gedachten?” En nu weten we van dit boekje, dat Valérand Poullain, die toen juist naar Straatsburg was uitgeweken, het terstond naar zijn vaderland heeft gezonden, eerst in een